



کربلا

سرزمین کربلا در کرانه غربی رود **فرات** و در کناره ی دشت، در وسط منطقه رسوبی معروف به سرزمین سواد واقع است.

فهرست مندرجات

- ۱ - جغرافیای کربلا
- ۲ - ریشه لغوی کربلا
 - ۲.۱ - دیدگاه حموی
 - ۲.۲ - دیدگاه شهرستانی
 - ۲.۳ - دیدگاه مدرس بستان آبادی
- ۳ - اسامی کربلا
- ۴ - نام کربلا در فقه
 - ۴.۱ - حیر
 - ۴.۲ - نام‌های دیگر کربلا
- ۵ - کربلا پس از ظهور اسلام
- ۶ - پانویس
- ۷ - منبع

جغرافیای کربلا

در شمال غربی این سرزمین شهر **انبار**، در شرق آن شهر باستانی **بابل**، در غرب آن صحرای غربی و در جنوب غربی آن شهر **حیره**، پایتخت منذری‌ها قرار دارد. کربلا در مرزهای **صحرا** واقع است و بدویان **حجاز** و **شام** برای تامین **آذوقه** به آنجا روی می‌آوردند و تا گذشته‌ای نه چندان دور وضع بر همین منوال بوده است.^[۱]

ریشه لغوی کربلا

لغت شناسان، **مورخان** و جغرافی دانان در ریشه لغوی واژه کربلا و نیز در اشتقاق و معنای آن اختلاف نظر دارند برخی بر این باورند که این کلمه ریشه‌ای عربی دارد^[۲] و عده‌ای نیز گفته‌اند که این واژه از ریشه‌ای غیر عربی برگرفته شده است.^{[۳][۴]}

← دیدگاه حموی

یاقوت حموی واژه "کربلا" را "به معنای سستی در گامها" و برگرفته از "جاء یمشی مکریلا (با گامهای سست آمد)" دانسته و در این باره بیان داشته است که ممکن است به دلیل سست بودن **زمین** در کربلا، این سرزمین بدین نام خوانده شده باشد. همچنین گفته شده است: "کربلت الخنطه (گندم را عربال کردم)" بنابراین ممکن است به جهت پاک بودن کربلا از سنگریزه و درختان انبوه این سرزمین بدین نام خوانده شده باشد. یاقوت همچنین می‌افزاید: "کربل" نام گیاه "ترشک" است بنابراین ممکن است به خاطر وفور رویش این گیاه این سرزمین، کربلا، خوانده شده است.^[۵]

← دیدگاه شهرستانی

اما باید گفت علی رغم نظر و اصرار یاقوت حموی بر عربی بودن واژه کربلا، بسیاری بر این اعتقادند که این واژه از کلمه‌ای غیر عربی اتخاذ شده است. از جمله "علامه هبه الله شهرستانی" در کتاب "نهضة الحسین علیه‌السلام" بر این اعتقاد است که کربلا برگرفته شده از کلمه "کور بابل" به معنای "مجموعه‌ای از روستاهای بابلی" است.^[۶]

← دیدگاه مدرس بستان آبادی

"شیخ مجد باقر مدرس" در کتاب "شهر **حسین** علیه‌السلام" درباره ریشه لغوی واژه کربلا می‌نویسد: «کربلا ترکیبی است از دو واژه آرامی؛ یعنی "کرب" به معنای "معبد" یا "حرم" و "ایلا" به معنای "خدایان".» بنابراین نقل، معنای واژه کربلا "حرم خدایان" می‌باشد.^[۷] وی در ادامه می‌افزاید: «اگر به تاریخ این شهر در روزگار بابلی‌ها باز گردیم از آن نام نشانی خواهیم یافت، زیرا طبق گفته ماسینیون، -مستشرق فرانسوی- کربلا در گذشته‌های دور **معبد** کلدانیهای ساکن شهر **نینوا** و کوشک بابل بود و این دو شهر در نزدیکی ناحیه کربلا واقع شده بودند.»^[۸] از این روی بعید به نظر نمی‌رسد که کربلا نیز مانند بسیاری از شهرهای **عراق**؛ مانند **بغداد**، **صرورا**، **جوخا**، **بابل**، **کوش** و **بعقوبا** که از واژه‌های غیر عربی اتخاذ شده‌اند، کلمه‌ای سامی، آرامی و یا بابلی باشد، به ویژه آنکه کربلا در ناحیه نینوای جنوبی قرار دارد و نینوا از اسامی آشوری است.

در طول تاریخ بر این سرزمین نام‌هایی اطلاق گردیده است. برخی از این اسامی نام روستاهای مجاور کربلاست که بر این سرزمین نیز اطلاق شده است و برخی دیگر بر اثر گذشت زمان بر کربلا اطلاق شده است که "عموراء" از جمله آنان است. نینوی، (در منطقه کوفه، ناحیه‌ای است که به آن نینوا گفته می‌شود؛ کربلا نیز، جزئی از این ناحیه است.) [۹][۱۰] غاضریه، ماریه، عموراء، نوایس، (نوایس جمع کلمه ناووس است. ناووس به گورستان مسیحیان گفته می‌شده است. پیش از فتوحات اسلامی، در زمین‌های حدود حرم امام حسین علیه‌السلام، نزدیک نینوا، گورستانی ویژه مسیحیان به همین نام وجود داشته است.) ارض بابل، مشهد الحسین علیه‌السلام و کربلاء از جمله نام‌هایی بوده که به این سرزمین اطلاق شده است. اما اسم "کربلاء" به تدریج و به مرور زمان از لحاظ شیوع و انتشار میان مردم و در تاریخ بر سایر اسامی غلبه یافته و امروزه تنها وارث و باقیمانده نام‌های دیگر این سرزمین محسوب می‌شود به قسمی که فعلا این ناحیه، فقط به اسم کربلا شناخته می‌شود.

نام کربلا در فقه

کربلا در بسیاری از منابع اسلامی بخصوص کتب فقهی، بیشتر با نام **حائر** شناخته می‌شود و **فقه**ا مسائل خاصی را که در خصوص حائر و احکام و حدود آن می‌باشد، در ذیل همین عنوان بحث و بررسی می‌کنند. "حایر" از "حار یحیر حیرا" از "تخیر الماء" وقتی که آب در محلی جمع شود و دور بزند [۱۱][۱۲][۱۳][۱۴] و یا از "تخیرات الارض بالماء،" هنگامی که زمینی از آب پر شده باشد، گرفته شده [۱۵][۱۶] و جمع آن "حوران" [۱۷][۱۸] و بنابر مشهور "حیران" است. [۱۹][۲۰] اما لغویون توصیف کرده‌اند که حایر عبارت از زمینی است که وسط آن صاف و اطرافش مرتفع باشد و به عبارت دیگر محل پست و صافی است که اطراف آن را گودالهای عمیقی فرا گرفته است و هر وقت باران نازل می‌شود و یا آبی که مازاد کشتزارها است، در آنها جمع می‌شود. [۲۱][۲۲][۲۳] شاید علت اینکه از قدیم کربلا یا قسمتی از آن را به نام "حائر" نام نهاده‌اند برای این بوده که در اراضی آن گودالهایی وجود داشته که سیلابهای آب باران بدانجا سرازیر می‌شده است.

← حیر

همچنین در برخی کتب از کربلا با نام "حیر" نیز یاد شده است. [۲۴] "حیر" در واقع مخفف لفظ حائر نزد عوام می‌باشد؛ مردم عراق معمولا در اسامی تخفیف آن را می‌پسندند از این رو از باب تخفیف اسامی به حائر (حایر) حیر می‌گویند. اما یاقوت حموی در کتاب خود معجم البلدان بین لفظ حائر و حیر اندکی تفاوت قائل شده و آورده: «حائر عبارت است از **قیرامام** علیه‌السلام و سپس اضافه می‌کند که وقتی منظور کربلا باشد "حیر" را بدون اضافه ذکر می‌کنند.» [۲۵] بنابراین یاقوت حموی بین حائر و حیر این طور فرق می‌گذارد که «حایر مخصوص قبر و اطراف آن و حیر به عقیده او اسم شهر کربلاست.» [۲۶][۲۷]

← نام‌های دیگر کربلا

شاطی فرات، طف و طف الفرات نیز، از دیگر نام‌هایی است که برای این سرزمین مقدس برشمرده شده است. این سه اسم تقریبا به یک معناست؛ "طف" به سرزمین‌هایی اطلاق می‌شود که مشرف به **دريا** باشند یا در لب **رودخانه** قرار داشته باشند. به سرزمین کربلا نیز، به جهت وجود چند چشمه ای که در این سرزمین بوده طف گفته شده است چشمه‌هایی؛ مانند قطقانه، رهیمة، عین الجمل و نهر علقم. [۲۸]










کربلا پس از ظهور اسلام

کربلا از جمله زمین‌های عراق بود که در دوران **ابوبکر** در سال دوازدهم هجری به تصرف **مسلمانان** در آمد. نقل شده "خالد بن عرفطه" - پیش قراول سپاه **سعد بن ابی وقاص** - این سرزمین را فتح کرده و مدتی آنجا را مقر سپاه خود قرار داده بود؛ اما پس از چندی به دلیل بدی آب و هوای منطقه مجبور به ترک آنجا شد و به کوفه رفت. [۲۹]

پس از ایجاد و گسترش شهر کوفه، کربلا یکی از روستاهای پیرامون آن به شمار آمده و تا زمان وقایع کربلا، کسی از آن جز در مناسبتی خاص سخن نرانده است. تنها در زمان **امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام** و زمان عبور آن حضرت علیه‌السلام از این منطقه به سوی شام یادگی از این سرزمین شده است. روایت شده که «در جریان جنگ صفین، امیرالمؤمنین علیه‌السلام و همراهانش به کربلا رسیدند؛ پس ایشان، با دست به این سرزمین اشاره کرده فرمودند: "همین جاست همین جاست. " مردی گفت: "ای امیرمؤمنان علیه‌السلام اینجا چیست؟" فرمود: "گرانمایه‌ای از آل **مجد** صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در اینجا فرود خواهد آمد، پس وای بر ایشان از شما و وای بر شما از ایشان. " آن مرد عرض کرد: "ای امیرمؤمنان علیه‌السلام معنای این سخن چیست؟" فرمود: "وای بر ایشان از شما چرا که شما ایشان را می‌کشید و وای بر شما از ایشان که **خداوند** به سبب کشتن آنان شما را به **دوزخ** می‌برد."» [۳۰]

پانویس

- ↑ آل طعمه، سلمان هادی، تاریخ مرفد الحسین علیه‌السلام ، بیروت.
- ↑ الحموی، یاقوت، معجم البلدان، ج۴، ص۲۴۵.
- ↑ الشهرستانی، هبة الدین الحسینی، نهضة الحسین علیه‌السلام، بیروت، ص۱۱۷.
- ↑ مدرس بستان آبادی، مجد باقر، شهر حسین علیه‌السلام ، ص ۱۰.
- ↑ الحموی، یاقوت، معجم البلدان، ج۴، ص۲۴۵.
- ↑ الشهرستانی، هبة الدین الحسینی، نهضة الحسین علیه‌السلام، بیروت، ص۱۱۷.
- ↑ مدرس بستان آبادی، مجد باقر، شهر حسین علیه‌السلام ، ص ۱۰.
- ↑ مدرس بستان آبادی، مجد باقر، شهر حسین علیه‌السلام ، ص ۱۰.
- ↑ الدینوری، ابوحنیفه احمد بن داوود، الاخبار الطوال، ص ۲۵۱.
- ↑ الطبری، مجد بن جریر، تاریخ الامم و الملوک، ج۴، ص۳۰۸.
- ↑ الحموی، یاقوت، معجم البلدان، ج۲، ص۲۰۸.
- ↑ ابن منظور، لسان العرب، ج۴، ص۲۲۲-۲۲۳.
- ↑ الزبیدی، تاج العروس، ج ۱۱، ص ۱۱۶.
- ↑ الزبیدی، تاج العروس، ج ۱۱، ص ۱۱۶.
- ↑ ابن منظور، لسان العرب، ج۴، ص ۲۲۳.
- ↑ الزبیدی، تاج العروس، ج ۱۱، ص ۱۱۶.
- ↑ الحموی، یاقوت، معجم البلدان، ج۲، ص۲۰۸.
- ↑ ابن منظور، لسان العرب، ج۴، ص ۲۲۳.
- ↑ الحموی، یاقوت، معجم البلدان، ج۲، ص۲۰۸.
- ↑ ابن منظور، لسان العرب، ج۴، ص ۲۲۳.
- ↑ الحموی، یاقوت، معجم البلدان، ج۲، ص۲۰۸.

۲۲. ↑ ابن منظور، لسان العرب، ج ۴، ص ۲۳۲. 
۲۳. ↑ الزبيدي، تاج العروس، ج ۱۱، ص ۱۱۶. 
۲۴. ↑ الطبري، مجد بن جرير، تاريخ الامم و الملوك، ج ۸، ص ۲۵۶-۲۵۵. 
۲۵. ↑ الحموي، ياقوت، معجم البلدان، ج ۲، ص ۲۰۸. 
۲۶. ↑ الحموي، ياقوت، معجم البلدان، ج ۲، ص ۲۰۸. 
۲۷. ↑ الزبيدي، تاج العروس، ج ۱۱، ص ۱۱۶. 
۲۸. ↑ مدرّس بستان آبادی، مجد باقر، شهر حسين عليه السلام، ص ۱۲. 
۲۹. ↑ الطبري، مجد بن جرير، تاريخ الامم و الملوك، ج ۳، ص ۳۷۲-۳۷۳. 
۳۰. ↑ المنقری، نصر بن مزاحم، وقعة صفين، ص ۱۴۱-۱۴۲. 

منبع

سایت پژوهشکده باقرالعلوم علیه السلام، برگرفته از مقاله «کربلا». 